

Simone Weil: el silenci de Déu

Josep Otón

SIMONE WEIL:
EL SILENCI DE DÉU

FRAGMENTA EDITORIAL

ÍNDEX

Publicat per	FRAGMENTA EDITORIAL, SLL Topazi, 31, entl. 2. ^a 08012 Barcelona www.fragmenta.cat fragmenta@fragmenta.cat	<i>Abreviatures</i>	7
		«Prologue»	9
		<i>Introducció</i>	11
Collecció	ASSAIG, 10	I EL SILENCI DE DÉU	19
Consell assessor	PERE LLUÍS FONT FRANCESC-XAVIER MARÍN JOSEP OTÓN FRANCESC TORRALBA AMADOR VEGA	II TROBADA	33
Primera edició	JUNY DEL 2008	1 Els contactes amb el catolicisme	41
Producció editorial	IGNASI MORETA	2 ¿Una recerca implícita?	45
Producció gràfica	INÈS CASTEL-BRANCO	3 Els ponts	52
Impressió i relligat	INDÚSTRIA GRÀFICA DOMINGO, SA Indústria, 1 08970 Sant Joan Despí	4 Formes religioses d'amor implícit	54
		<i>La música sacra</i>	55
		<i>La recitació</i>	59
		<i>Els dogmes</i>	62
		<i>La diversitat religiosa</i>	64
© 2008	JOSEP OTÓN CATALÁN pel text	5 Formes no religioses d'amor implícit	69
		<i>La bellesa del món</i>	70
© 2008	FRAGMENTA EDITORIAL, SLL per aquesta edició	<i>L'amor al proïsme</i>	74
		<i>L'amistat</i>	76
Dipòsit legal	B. 28.072-2008	6 Amor implícit i amor explícit	81
ISBN	978-84-92416-05-9	7 Una perspectiva bíblica	85
	RESERVATS TOTS ELS DRETS		

III	ABSÈNCIA	93
1	Les formes religioses com a obstacle	103
2	La interpretació de la història	112
	<i>La història unidireccional</i>	112
	<i>Història i providencialisme</i>	116
	<i>El pensament de Berdiaev</i>	120
	<i>Progrés i providencialisme</i>	122
3	La dissort	125
IV	UNA DIALÈCTICA ESPIRITUAL	141
1	Un procés evolutiu	142
2	Un procés de discerniment	150
3	Un procés de revelació	158
4	Un procés místic	165
5	Un procés pasqual	171
V	UNA MISTAGÒGIA	177
	<i>Epíleg</i>	187
	<i>Cronologia</i>	193
	<i>Bibliografia</i>	197

ABREVIATURES

Per simplificar les citacions bibliogràfiques en les notes a peu de pàgina, utilitzem un sistema d'abreviatures que s'inspira en l'emprat per l'Association pour l'Étude de la Pensée de Simone Weil en la revista *Cahiers Simone Weil*.

OBRES DE SIMONE WEIL

- C *Cuadernos*, Trotta, Madrid, 2001.
 CO *Ensayos sobre la condición obrera*, Nova Terra, Barcelona, 1962.
 CR *Carta a un religioso*, Trotta, Madrid, 1998.
 CS *El conocimiento sobrenatural*, Trotta, Madrid, 2003.
 ED *A la espera de Dios*, Trotta, Madrid, 1993.
 EG *Escritos sobre la guerra*, Bromera, València, 1997.
 EL *Escritos de Londres y últimas cartas*, Trotta, Madrid, 2000.
 ER *Echar raíces*, Trotta, Madrid, 1996.
 EHP *Escritos históricos y políticos*, Trotta, Madrid, 2007.
 FG *La fuente griega*, Trotta, Madrid, 2005.
 GG *La gravedad y la gracia*, Trotta, Madrid, 1994.
 IP *Intuiciones precristianas*, Trotta, Madrid, 2004.
 PD *Pensamientos desordenados*, Trotta, Madrid, 1995.
 RCL *Reflexiones sobre las causas de la libertad y de la opresión social*, Paidós ICE/UAB, Barcelona, 1995.

OBRES DE SIMONE WEIL EN FRANCÈS

OC II, 2 *Écrits historiques et politiques. L'expérience ouvrière et l'adieu à la révolution (1934-1937)*, Gallimard, París, 1991.

ŒUVRES *Œuvres*, Gallimard (Coll. «Quarto»), París, 1999.

OBRES D'ALTRES AUTORS

LP Anne REYNAU, *Leçons de philosophie (Roanne 1933-1934)*, Plon, París, 1989.

SP Simone DE PÉTREMENT, *La vida de Simone Weil*, Trotta, Madrid, 1997.

«PROLOGUE»

Entrà a la meua habitació i digué: «Infeliç, que no comprens res, que no saps res. Vine amb mi i t'ensenyaré coses que ni t'imagines.» El vaig seguir.

Em portà a una església. Era nova i lletja. Em va dur fins a l'altar i em va dir: «Agenolla't.» Jo li vaig respondre: «No he estat batejada.» Ell em digué: «Cau de genolls en aquest lloc amb amor, com en el lloc on existeix la veritat.» Vaig obeir.

Em va fer sortir i pujar fins a unes golfes des de les quals es veia, per la finestra oberta, tota la ciutat, algunes bastides de fusta, el riu en el qual descarregaven els vaixells... Em féu seure.

Estàvem sols. Ell parlava. De vegades entrava algú, s'afegia a la conversa i després marxava.

Ja no era hivern. Encara no era primavera. Les branques dels arbres estaven nues, sense brots, en l'aire fred i ple de sol.

La llum augmentava, resplendia, disminuïa, i tot seguit les estrelles i la lluna entraven per la finestra. Després, novament arribava l'albada.

De vegades ell callava, treia un pa del rebost i el compartíem. Aquell pa tenia realment el gust del pa. Mai no he retrobat aquell sabor.

Em servia i se servia un vi que tenia el gust del sol i de la terra on estava construïda aquella ciutat.

De vegades ens estiràvem al terra de les golfes, i la dolçor de la son queia damunt meu. Després, em despertava i bevia la llum del sol.

M'havia promès un ensenyament, però no em va ensenyar res. Parlàvem de tot tipus de coses, a batzegades, com fan els vells amics.

Un dia em va dir: «Ara, vés-te'n.» Vaig caure de genolls, em vaig abraçar a les seves cames, vaig suplicar-li que no em fes fora. Però em va empènyer a l'escala. La vaig baixar sense saber res, amb el cor desfet. Vaig caminar pels carrers. Després em vaig adonar que no sabia de cap manera on es trobava aquella casa.

Mai no he intentat retrobar-la. Vaig comprendre que ell havia vingut a buscar-me per error. El meu lloc no és en aquelles golfes. És a qualsevol banda, en un calabós, en un d'aquells salons burgesos farcits de bibelots i de vellut vermell, a la sala d'espera d'una estació. En qualsevol lloc, però no en aquelles golfes.

Algunes vegades no puc evitar, amb temor i remordiment, de repetir-me quelcom del que ell em va dir. ¿Com saber si ho recordo exactament? Ell no hi és per dir-m'ho.

Sé prou bé que no m'estima. ¿Com podria estimar-me? I tanmateix, en el fons de mi, alguna cosa, un punt de mi mateixa, no pot deixar de pensar, tremolant de por, que potser, malgrat tot, ell m'estima.¹

SIMONE WEIL

1. ŒUVRES, p. 806-807.

INTRODUCCIÓ

SIMONE WEIL (1909-1943) és una de les pensadores més rellevants de la primera meitat del segle xx. Pertany a la fecunda generació de personalistes i existencialistes que, sacsejats per la cruenta tragèdia dels anys quaranta, van reflexionar sobre una humanitat que estava molt lluny de la bondat atribuïda per alguns filòsofs del Segle de les Llums. Tot i ser una autora independent —massa zelosa de la seva individualitat com per integrar-se en qualsevol col·lectiu—, no pot amagar certes intuïcions comunes amb dones coetànies com ara Simone de Beauvoir, Hannah Arendt o Maria Zambrano. El desgavell totalitari va deixar una empremta inesborrable en les seves vides i en el seu pensament. Aquest fet tan significatiu fa que algunes de les paraules de Weil també estiguin en sintonia amb les d'altres pensadors cristians d'aquella època: Dietrich Bonhoeffer, Edith Stein, Emmanuel Mounier, Viktor Frankl o Etty Hillesum.

La biografia de Simone Weil resulta apassionant. Prova d'això són els nombrosos llibres publicats¹ que recullen les

1. Jacques CABAUD, *L'expérience vécue de Simone Weil*, Plon, París, 1957; Georges HOURDIN, *Simone Weil*, Lucièrnaga, Barcelona, 1994;

vicissituds d'una vida plenament inserida en una època turbulenta. Fins i tot Georges Bataille li va dedicar una novel·la ambientada en els fets de la Barcelona del Sis d'Octubre. Un dels personatges principals, Lazare, una noia francesa compromesa en els aldarulls d'aquells dies, està inspirat en la figura de Weil.² Així mateix, el director de cinema Roberto Rossellini també s'inspira en ella per donar vida a la protagonista de la pel·lícula *Europa 51*, Irene Gilrard, interpretada per la seva companya, Ingrid Bergman.

Simone Weil és una dona intel·lectualment i políticament valenta, que mai no es rendí davant les pressions de ningú. Sense renunciar a l'erudició acadèmica, va fer sentir la seva veu original, sorprenent i inquietant. La lleial adhesió a la veritat no li permeté sotmetre's servilment a cap mena de doctrina indiscutible. La tenaç recerca d'autenticitat la conduí a una insatisfacció constant envers els dogmes fabricats des del poder. D'aquí ve la incomoditat que Weil suscita entre els que, massa instal·lats en les seves conviccions, es refugien en presumptes certeses.

Inconformista per naturalesa, mai no claudicà davant la força de les ideologies més o menys institucionalitzades que monopolitzaven el pensament social europeu; ni desistí de contrastar amb el món objectiu qualsevol plantejament teòric

---

Simone DE PÉTREMENT, *La vida de Simone Weil*, Trotta, Madrid, 1997; Stephen PLANT, *Simone Weil*, Herder, Barcelona, 1997; Robert COLES, *Simone Weil. Historia de una moderna peregrinación*, Gedisa, Barcelona, 1999; Roberto RONDANINA, *Simone Weil. Mística y revolucionaria*, San Pablo, Madrid, 2004; Anna BERENGUER, «Biografía de Simone Weil», dins Carmen REVILLA (ed.), *Simone Weil: Descifrar el silencio del mundo*, Trotta, Madrid, 1995, p. 13-36.

2. Georges BATAILLE, *El azul del cielo*, Tusquets, Barcelona, 1990.

elaborat amb la pretensió d'explicar la història d'una manera global. Assumí l'escotadora tasca de qüestionar-ho tot, encara que això impliqués el risc de la incomprensió i l'aboqués a la soledat intel·lectual. Moguda per la desconfiança envers les diferents interpretacions oficialistes de la realitat, optà per ser testimoni de primera mà i així reflexionar des de la pròpia experiència i no pas des d'informacions esbiaixades i tendencioses. Va escollir pensar sobre els fets reals i, per tenir-ne prou coneixement de causa, havia d'acudir als llocs on s'estaven produint esdeveniments significatius.

Amb aquest propòsit l'any 1932 viatjà a Alemanya, on analitzà les precàries condicions de vida de la població d'aquest país, que possibilitaren l'ascens del nazisme al poder. Així mateix, el seu compromís en la lluita obrera i el seu contacte amb dissidents russos —s'entrevistà amb Trotski l'any 1933— li aportaren suficients dades per ser una de les primeres veus crítiques envers la situació de la Unió Soviètica després de la Revolució de 1917.

Decebuda per les escasses possibilitats d'emancipació de la classe obrera, abandonà la docència per treballar durant un any a les fàbriques. Allà visqué en carn pròpia les terribles condicions laborals que el proletariat patia en plena crisi econòmica de 1929.

Poc després viatjà a Barcelona per participar en la Guerra Civil espanyola. S'incorporà a la columna Durruti al front d'Aragó, on va ser testimoni de les contradiccions del conflicte. Per causa d'un accident va haver de ser hospitalitzada a Sitges.

En la darrera etapa de la seva vida es va veure obligada a fugir de París per l'entrada de les tropes alemanyes. Primer es refugià a Marsella i, després, perseguida per la Gestapo,

va escapar cap al Marroc, els Estats Units i, finalment, Anglaterra. Allà col·laborà amb la *France Libre* del general De Gaulle i assistí a l'inici del disseny del món que sorgiria després de la II Guerra Mundial.

Una anècdota il·lustra prou bé, en el cas de Simone Weil, de quina manera vida i obra estan estretament unides: com reflexiona sobre el que viu i com la seva vida és la traducció de les seves idees. A l'octubre de l'any 1941, mentre era a l'exili al sud de França, va decidir treballar a la verema per conèixer les feines del camp. Davant d'aquesta decisió, la seva amiga Hélène Honnorat dubtà sobre la conveniència del treball a la vinya, ja que li restava energies per a la producció intel·lectual. Hélène li va preguntar per quina raó volia treballar amb els pagesos «amb tant que portes a dins i amb tant que ens has de dir». La resposta de Weil fou contundent: «Si no ho fes (treballar al camp), hi ha coses que no les podria dir.»³

Aquesta vida tan intensa i tan compromesa amb la realitat va donar lloc a una gran producció escrita que no va ser publicada fins després de la seva mort. Weil utilitza sovint el discurs paradoxal i la ironia per expressar el seu pensament; per això la seva obra —pòstuma, inacabada, fragmentària i poc sistemàtica— és difícil d'interpretar. A més, és tan extensa —l'edició francesa de les obres completes ocupa setze volums—, tan diversa —articles periodístics, cartes, poemes, assaigs, diaris personals— i adreçada a públics tan diferents, que no està exempta de contradiccions, si més no aparents.

3. SP, p. 616.

Tal com recomana Juan Ramón Capella, cal llegir alguns dels escrits weilians com si s'estigués treballant en una mina, com si la persona que els estudia fos un cercador d'or o de diamants, i sabés que, enmig de molta ganga sense valor, s'hi troben les proposicions fonamentals d'una de les reflexions filosòfiques i polítiques més notables, interessants i significatives del segle XX.⁴

Malgrat el temps transcorregut d'ençà de la seva mort, el pensament de Simone Weil té plena actualitat. Algunes de les seves intuïcions, rebutjades pels seus coetanis, prenen ara el seu sentit més fecund. En plena crisi de les grans ideologies que han sustentat la civilització europea durant els darrers tres-cents anys, Weil apareix com una precursora de certs plantejaments de la nostra època. Molts dels ciutadans del segle que tot just acabem d'encetar sintonitzarien amb el diagnòstic que Weil fa del seu temps. Segons ella, en la seva època tot el que normalment semblava constituir una raó per viure s'esvaïa i, davant el perill d'enfonsar-se en el desconcert o en la inconsciència, tot havia de ser qüestionat de bell nou.⁵ Les seves agosarades propostes, irrealitzables en aquells moments, resulten avui una lliçó de lucidesa que ens adverteix d'uns perills que, durant la primera meitat del segle XX, podien ser considerats irrellevants; a hores d'ara esdevenen factors amenaçadors per al futur de la societat.

Però el valor del pensament de Simone Weil no s'escapa en la seva filosofia social o política. Un dels trets alhora més sorprenents, característics i desconcertants de la vida i l'obra d'aquesta filòsofa és la seva experiència religiosa. Sovint és

4. ER, p. 9.

5. RCL, p. 43.

considerada com una de les grans místiques del segle xx. La producció literària de temàtica espiritual ocupa bona part de la seva obra. S'ha escrit molt sobre el pensament religiós de Weil. L'objectiu d'aquest treball no és sistematitzar la metafísica weiliana del transcendent, sinó esbrinar en què va consistir l'experiència del sagrat que va capgirar —o no— la trajectòria vital d'aquesta autora.

Per aprofundir en aquest component biogràfic de la seva experiència mística ens centrarem en un text enigmàtic, conegut amb el nom de «Prologue», l'anàlisi del qual ens permetrà desvelar alguns trets fonamentals de la relació entre l'ésser humà i el Misteri.

A punt de marxar de França per exiliar-se als Estats Units i sabent que era un moment decisiu de la seva vida, Simone Weil va lliurar uns quaderns de notes personals, coneguts amb el nom de *Cahiers* i redactats durant l'exili de Marsella, al pensador catòlic Gustave Thibon. Va ser aleshores quan se suposa que va elaborar aquesta composició breu, escrita en un estil que combina prosa i poesia, a la qual ella, en un primer moment, no va posar títol.

Es tracta d'un text de conclusió amb el qual finalitzen els *Cahiers* de Marsella, però que també serví de pròleg per als fragments redactats durant l'estada a Nova York i reunits en el llibre *La connaissance surnaturelle*. Així, l'autora introdueix aquest esborrany amb la nota «Començament del llibre», i acaba dient: «Segueix una massa desordenada de fragments.» Després va copiar el text en el quadern que la va acompanyar durant el viatge a Amèrica. És en la segona versió on li dona el títol de «Prologue».

Manuel Sacristán valora d'una manera particular aquest text i considera que és decisiu per a la comprensió del pensa-

ment de Simone Weil, fins al punt que l'any 1951, en la seva ressenya de l'edició francesa de *La connaissance surnaturelle*, el reproduceix íntegrament traduït a l'espanyol i afegeix que, probablement, era el primer cop que es publicava un text weilià en aquesta llengua.⁶

Podríem dir que el «Prologue» reflecteix la contradicció que amara tot el recorregut vital de Weil perquè ens descriu dues experiències contraposades: una trobada i una absència. L'autora ens explica l'encontre amb un personatge desconegut i, després, com el misteriós visitant l'abandona. És una metàfora de la vida espiritual: Déu es revela i s'oculta, es manifesta i s'amaga.

Com a contrapunt i per il·luminar el comentari al «Prologue», podríem comparar-lo amb els escrits d'altres místics. Hem optat per recórrer als textos bíblics. Tot i l'aversion de Weil a l'Antic Testament,⁷ moltes de les seves intuïcions ja estan recollides en el patrimoni espiritual de la tradició judeocristiana, i sense el llegat d'aquesta font de saviesa religiosa acumulada al llarg de mil·lennis no és possible entendre en profunditat l'itinerari espiritual d'aquesta pensadora tan moderna. Veurem com, sovint, fa al·lusió a versets de la Bíblia per argumentar les seves idees. També mostrarem algunes similituds existents entre l'experiència mística d'aquesta autora i la descrita en diversos passatges de les Escriptures. Així mateix, utilitzarem alguns conceptes weilians per interpretar determinats aspectes dels relats bíblics.

6. Manuel SACRISTÁN, *Papeles de filosofía. Panfletos y materiales II*, Icaria, Barcelona, 1984, p. 474.

7. Cf. Emmanuel LÉVINAS, «Simone Weil contre la Bible», dins *Œuvres*, p. 1.266.

El nostre comentari del «Prologue» s'estructura a partir de la contraposició entre trobada i absència. Primer contextualitzem l'experiència de Weil dins la pregunta pel silenci de Déu. Tot seguit, per mitjà de les reflexions disperses al llarg de l'obra de Weil, determinem el significat que aquesta autora atorga a l'experiència de trobada amb Déu. Al seu torn, cerquem en els textos weilians les claus per entendre el sentit de l'absència de Déu. Posteriorment, plantejem com la combinació d'ambdues situacions —trobada i absència— genera un procés dialèctic que ens servirà com a eix vertebrador per articular el nostre comentari sobre l'experiència religiosa d'aquesta filòsofa i, al capdavall, de tot ésser humà. A tall de conclusió presentem la resposta que, segons ella, hom ha de donar davant aquesta dialèctica, és a dir, expliquem les característiques de la seva pedagogia espiritual. Finalment, a l'epíleg, apuntem la possible repercussió del pensament weilian en el panorama religiós actual.

I

EL SILENCI DE DÉU

¿QUI POT RESISTIR la pregunta de «per què Déu va callar davant les atrocitats d'Auschwitz»? ¿Podem romandre impassibles davant aquesta qüestió? ¿Som capaços d'afrontar aquesta bogeria històrica sense que un punt de desesperació envaeixi la nostra consciència? ¿Podem qüestionar-nos on era Déu en aquell moment sense que una esgarrifança comogui les nostres més fermes conviccions? ¿Per què Déu va tolerar aquella sofisticada matança? ¿Tenia raó Primo Levi, supervivent dels camps d'extermini, en afirmar que «pel fet que ha existit un Auschwitz, ningú no hauria de parlar als nostres dies de Providència»?¹ ¿Per quin motiu increïble el silenci de Déu era l'única resposta als crits i els gemecs d'unes víctimes desposseïdes de les seves veus en la culta civilització europea? ¿Com hem d'interpretar el seu emmudiment?: ¿com un senyal d'aprovació, indiferència, indignació, impotència o abdicació davant uns esdeveniments que superaven les seves previsions?

1. Primo LEVI, *Si això és un home*, Edicions 62, Barcelona, 2007, p. 221.